

Martyrbegrebet i islam

Safet Bektovic

Martyrbegrebet er i almindeligt sprogbrug blandt muslimer kendt under betegnelsen shahîd, som har samme etymologiske betydning som martyrbegrebet i den kristne tradition (hvilket går tilbage til det græske martyros – vidne), nemlig en, der ”vidner for troen”, for Guds sandhed og storhed. Shahîd er således en person, der vidner for islams sandhed og har samme rod som shahâda, den islamiske trosbekendelse, som lyder: "der er ingen gud uden Gud, og Muhammad er Hans profet". Selvom vidnesbyrdet i sig selv implicerer et personligt engagement i forhold til troens virkeliggørelse, fordi man altid vidner over for sin omverden, kan man ikke konkludere at vidnesbyrd i sig selv fører til martyrdom, heller ikke i en radikal udgave, hvor man bliver nødt til at føre en 'kamp' for at kunne vidne.

Koranen identificerer ikke begrebet shahîd med martyr. Betegnelsen shahîd optræder her i første omgang som et af Guds navne, men henviser samtidig til de muslimer, der er bevidste om at de har modtaget en guddommelig åbenbaring og derfor kan vidne om det over for andre. Det var først senere og i forbindelse med de mange krige som muslimerne førte med polyteisterne på den Saudiarabiske halvø, at man begyndte at tolke begrebet shahîd som martyr, hvori alle de der faldt i kampen for islam blev betragtet som martyrer shuhûda (flertal af shahîd). Udgangspunkt for denne tolkning var nogle udtalelser fra profeten Muhammad og hans nærmeste tilhængere, som betragter hellig krig og skildrer martyriet som et ophøjet ideal for islams hellige krigere. Sideløbende blev der udviklet teologiske og juridiske overvejelser om martyriet som en hellig handling - det ultimative, absolutte vidnesbyrd hvor martyrerne fremstilles som personer, der får den højeste belønning af Gud og privilegier som de kommer til at nyde i den kommende verden. Således blev der banet vej for en tradition, som primært tolker shahîdbegreb i sammenhæng med ofring på islams vej.

Der siges imidlertid intet i Koranen eller i profetens tradition (sunna) om, at man skal søge martyriet, dvs. aktivt tage initiativ til kampen for islams sag. Dette hænger også sammen med jihads oprindelige betydning – muslimens indre kamp mod sit eget begær (den store jihad) eller forsvarskampen i situationer, hvor ens ejendom eller land er angrebet udefra (den lille jihad).

Martyret, forstået som forfølgelse pga.ens tro og som lidelse for sandhedens skyld, er dog ikke blevet udviklet i den islamiske tradition, i hvert fald ikke hos hovedgruppen af muslimer, nemlig sunni-muslimerne (sunna betyder profetens sædvane). Til gengæld er martyriet i denne betydning blevet et kendetegn for en mindre gruppe af muslimer, nemlig shia-muslimerne. (sunni- islam og shia-islam er to hovedretninger inden for islam som adskiller sig fra hinanden på visse teologiske og politiske områder, men begge tager udgangspunkt i Koranen som Guds åbenbaring. Sunni-muslimer udgør flertallet og shia-muslimerne udgør ca. 11 % af det samlede antal af muslimer på verdens plan).

Inden for shia-islam er der blevet udviklet en tradition, der minder om traditioner i forbindelse med martyren og den lidende Herrens tjener i den jødiske/kristne tradition. Shia-islam opstod efter profetens død (623) som en lille fraktion der holdt fast ved at muslimernes lederskab skulle gå til profetens svigersøn Ali som hans eneste direkte efterfølger. Imidlertid blev Abu Bakr valgt i stedet, og Ali først kom til magten i 656 som fjerde kalif, men fire år efter blev han myrdet. Omkring den myrdede Ali opstod nu en gruppering- shi`at Ali, Alis parti som var meget utilfreds med de politiske forhold inden for den islamiske stat, kalifatet. Denne gruppering støttede så Alis sønner, Hassan og Husayn, som i kraft af, at de var profetens børnebørn, også plæderede for tronen. En af

sønnerne Husayn gjorde forsøg på at få magten i 680, men forgæves. Hans felttog blev brutalt stoppet, og sammen med sine tilhængere blev han dræbt ved byen Kerbala (i det nuværende Irak) af den kontroversielle sunni-leder, Yazid. Slaget ved Kerbala, hvor profetens slægt i virkeligheden blev budt, har fået en fremtrædende betydning i den shiitiske tradition. Husayn fik en særlig status som shah i-shuhude (martyrernes konge) og blev symbol på lidelsen for troens sandhed. I nogle kredse fremstilles Husayns død som en stedfortrædende og endda sonende død til frelse for shia-muslimer. Der er tillige blevet udviklet udlægninger, som minder meget om den kristne lære om soning af synd.

Hver muharram (den første måned i det islamiske måneår) fejrer shia-muslimer slaget ved Kerbala som et passionsdrama. Der opføres bl.a. et passionsspil (taziya), hvor man på en meget håndgribelig måde udtrykker medlidenhed og solidaritet med Husayns martyrium.

Martyrium og selvmordsaktioner

I den seneste tid er der blevet talt meget om islamisk terrorisme, selvmordsaktioner udført af muslimske fanatikere og generelt om islams forhold til voldanvendelse. Angrebet på World Trade Centre og selvmordaktionerne i Palæstina har sat særligt fokus på emnet. Hvem er selvmordskandidaterne? Hvad er deres egentlige motiver? Hvorfor henviser de til islam når de vil begrunde deres handlinger? Og hvorvidt kan den slags aktioner retfærdiggøres ud fra islamisk ideologi? Det er nogle af de spørgsmål, som dagligt stilles i forbindelse med den politiske spænding der præger forholdet mellem vesten og den muslimske verden. Svarene er både enkle og komplicerede. Enkle, fordi religionen islam oprindeligt betyder fred. En religion, der lægger afgørende vægt på bøn, faste og almisse og fordømmer selvmord og søgen efter martyrium på det kraftigste, kan i sig ikke være årsag til vold og terrorisme. Komplicerede, fordi islam som en religion der ikke bare sigter på det åndelige, men også på at regulere det politisk-sociale forhold, altid kan (mis)bruges som platform for en bestemt politisk ideologi. Ideologiseringen af islam kan imidlertid kun ses i sammenhæng med de konkrete omstændigheder, de aktuelle politiske forhold og de relationer der gør sig gældende mellem muslimer og ikke-muslimer.

Tolkning af islam er ikke uafhængig af tid og rum men afspejler tværtimod muslimernes egen situation, og forskellige former for ideologisering af islam har udover en religiøs også en betydelig politisk og social baggrund. En ting er dog klar: kun ved misbrug af islam kan terror og selvmordaktioner retfærdiggøres. Unge muslimer som rekrutteres til at udføre den slags aktioner, uanset hvilket socialt lag de tilhører - om de er veluddannede eller ej - er altså indoktrineret med læren jihad som hellig krig og om stræben efter martyrium som en hellig handling. Retfærdiggørelsen af deres aktioner kan kun finde sted der, hvor frustrationer, desperation og magtesløshed dominerer folkets bevidsthed, hvor man fremstiller egne angreb som forsvar og den anden part som en dæmon, der truer sandheden. Men dette er et kendt fænomen fra alle ideologiske konflikter, uanset om de har en religiøs baggrund eller ej.